

HAYVAN YETİŐTİRME

TÜRLER VE IRKLAR

TÜRLER

Tür; çeşit ya da kimi ortak özelliklere sahip olan canlı veya cansız varlıkların oluşturdukları büyük gruplar demektir. İlk defa biyolojide kullanılmıştır.

Canlılarda tür tanımında *Linne*, 'türü oluşturan bireylerin birbirine benzerliğini' temel kabul etmektedir. Bu durumda tür; Canlıların yapısal (morfolojik ve anatomik) özellikleriyle ilişkilidir.

Cuvier türü; 'Birbirinden köken alan, aralarında çiftleştiklerinde döl verebilen bireyler elde edilen ortak özelliklere sahip gruplar olarak' tanımlamakta ve işlevsel özelliklerini de ele almaktadır.

Aynı türe giren bireyler arasında bir çok ortak ve temel özellik bulunmaktadır.

- Morfolojik ve anatomik (yapısal)
- Fizyolojik (İşlevsel)
- Mental (Zeka ve öğrenme).

Morfolojik özellikler Tavuğun ibik yapısı, Aslanın yelesi, Zürafanın uzun boynu, devenin hörgücü gibi özelliklerdir.

° **Anatomik özellikler ise İskelet, sindirim, solunum sistemleri gibi yapılardır.**

Fizyolojik özellikler ise organizmada gerçekleşen hayati olaylarla ilgili olup çevre faktörlerinden az yada çok etkilenebilirler. Vücut sıcaklığı vb işlevler bu grupta yer alır ve dışardan görülmezler.

Tür içerisinde işlevsel özellikler benzer olmakla birlikte anatomik yapı bakımından bazı farklılıklar görülebilir. Koyunlarda farklı kuyruk yapıları, tavuklarda farklı ibik yapıları, renk farklılıkları tür içinde görülebilen özelliklerdir.

Kuyruk yapısı farklı olmasına rağmen koyunlar koyun, ibik yapıları farklı olmasına karşın tavuklar tavuk, renk ve cüsse farklılıklarına rağmen sığırlar sığır olarak kabul edilmektedir.

Buraya kadar ele alınanlardan TÜR tanımını hayvanlar için daha detayla olarak; 'Aralarında çiftleştiklerinde fertil (üreyebilen) dölleri veren, kimi ortak yapısal (morfolojik ve anatomik) ve işlevsel (fizyolojik) özelliklere sahip olan, bu özelliklerini her türlü çevre koşulunda gösteren ve dölleri geçirebilen bireylerin oluşturduğu hayvan grupları' şeklinde yapmak mümkündür.

Hayvan yetiştiriciliği açısından Tür tanımı son derece önemlidir. Bu tanımın altında sıra ile **İrk, soy, varyete, hat ve tip gibi gruplar yer alabilir.**

Evcil Türler ve Zoolojik sınıflandırmadaki yeri

Hayvanlar dünyasını oluşturan 1 Milyon civarında hayvan türü bulunmakta olup bunların zoolojik sınıflamanın en son basamağını oluşturan türlerdir.

Hayvanlar dünyası (Fauna)

Şubeler (Phylum)

Alt şubeler (Subphylum)

Sınıflar (Clasis)

Alt sınıflar (Subclassis)

Takımlar (Ordo)

Alt takımlar (Subordo)

Familyalar (Familia)

Alt familyalar (Subfamilia)

Cinsler (Genus)

Türler (Genus)

Şeklinde sıralanmaktadır

Yeryüzündeki evcil hayvan türlerini kapsayan sınıflandırmada;

-Memeliler (mammalia)

-Kuşlar (Aves)

-Balıklar

-Omurgalılar

Şeklinde ayrımlar yapılmaktadır.

Memeliler ise;

-Yumurtlayan memeliler

-Yavru zarsız memeliler

-Yavru zarlı memeliler (sığır, koyun, keçi, domuz, tavşan, deve)

Hibridler

Hibrid tanımı; türler arasında yapılan çiftleştirmelerde döl alınabilen ancak bu döllerin kendi içerisinde çiftleştirildiğinde döl alma imkanı olmayan durumlar için kullanılmıştır.

Bu nedenle de hibrit elde etme işlemi türler arası melezleme olup **Hibridasyon** olarak tanımlanmış, elde edilen mezlere ise **Hibrid** veya **Bastard** (tür melezi) adı verilmiştir.

Uygulamada başarılı olan hibridasyonlar;

-Evcil sığır ve Zebu sığırları arasında yapılan melezlemede hem erkek hem de dişiler döl verimine sahiptir. ABD'de Brahman adı verilen Zebularla Shortorn, Hereford, Angus ve Charolais ırkları ile melezlenmesinden Santa Gertridus, Braford, Brangus ve Charbray sığırları üretilmiştir.

Zebuların vücut dirençlerini taşıyan bu ırklar kombine verimlidir.

- Bizon boğası ile dişi sığır çiftleşmelerinden olumlu sonuçlar alınmasına karşın, sığır boğası ile dişi bizon arasında döl alınamamıştır.

-At aygırı ile dişi eşek arasındaki melezlemeden Bardo, beygirle eşek aygırı arasındaki çiftleştirme ile doğan Katır kısırdırlar. (kromozom uyumsuzluğu). Dişi katır bazı durumlarda at ve eşek aygırı ile çiftleştirildiğinde döl verebilmektedir.

-Zebranın at ve eşekle çiftleştirilmesinden Zebroid elde edilebilir. Erkek zebroid kısır, dişi zebroid at ve eşekle döl verebilmektedir.

-Birbirine çok benzeyen koyun ve keçi türleri kromozom farklılıkları nedeniyle döl vermemiştir.

-Tavuk-kindî melezlemesinde döllü yumurtalar alınmış ancak civciv gelişimi olmamıştır. Tavuk-Beç tavuğu çiftleştirilmelerinde yumurtalardan civciv çıkışı olmuş ancak bu döllerin tamamı ölmüştür.

-Muskovy ördekleri ile yaygın ördek arasındaki melezlemelerde erkek döller yaşamış ancak kısır olmuştur. Bunlar ördek karaciğeri üretiminde kullanılmaktadır.

Irklar

° Irk, türler içerisinde yer alan ve kimi ortak özellikler bakımından benzerlik gösteren bireylerin oluşturduğu daha küçük gruplardır. Bunların erkek ve dişileri çiftleştirildiğinde normal ve fertil (üreme yeteneğine sahip) döller verirler.

Aynı türden bir ırka ait hayvanlar bir başka ırktan erkek ve dişilerle çiftleştirilebilir (melezleme). Günümüzde kullanılan birçok ırkın geliştirilmesinde böyle bir uygulama önemli düzeyde gerçekleştirilmiştir.

Tür özellikleri dışında ırkların ortaya çıkmasında çevre veya coğrafik etkenler de oldukça etkilidir. Tür özelliği olarak görülen bazı özellikler belli coğrafik alanlardaki koşullar nedeniyle ortaya çıkmayabilir.

Bu durumda ırk için daha detaylı bir tanım;

'Aynı tür içinde morfolojik ve fizyolojik özellikler bakımından birbirine benzeyen, bu özelliklerini ancak belirli çevre koşullarında gösteren ve döllerine geçirebilen bireylerin oluşturduğu gruplar' olarak tanımlanabilir.

Irkları tanımlamaya yarayan ortak özelliklere **ırk ıraları** adı verilir. Bunlar;

- Morfolojik ırk ıraları
- Fizyolojik ırk ıraları

Olarak ele alınır. Bazı sınıflandırmalarda aslında fizyolojik ırk ıraları içinde değerlendirilen Mizaç ve Zeka ile ilgili özellikler **Mental** ırk ıraları olarak üçüncü grupta tanımlanmaktadır.

Morfolojik ırk ıraları; Dış yapı ve formla ilgili yapısal özelliklerdir. Vücudun deri, kıl, tüy, renk, boynuz, ibik, kulak, vb yapısal özelliklerini ifade eder.

Fizyolojik ırk ıraları; Cüsse ve canlı ağırlık, gelişme hızı, yemden yararlanma yeteneği, çevreye uyum yeteneği, değişik verimler (süt, et, yumurta, bal, yapağı, kıl, kürk, döl verimi vb) ve konstitüsyon gibi özellikleri kapsar

Konstitüsyon; kalıtsal yapının denetimi ve iç salgı sisteminin (hormon ve enzimler) ortak fonksiyonu ile canlıların dışardan gelen etkilere gösterdikleri tepki yeteneğini, yani bünye **direncini** ya da bünye **sağlamlığını** anlatır.

Dolayısıyla **kontitüsyon**, bir canlı organizmasının en küçük birimi olan hücreler, dokular, organlar ve organların oluşturduğu sistemler arasındaki uyumlu ve dengeli çalışmanın sonucunda ortaya çıkan direnç gücü olarak tanımlanabilir.

Irkların oluřumu;

Irkların oluřumunda en temel etkenler;

- Coęrafi koşullar – doğal seleksiyon, şartlara uyanların yaşaması ve döl vermesi**
- İnsan eliyle yapılan seleksiyon ve melezleme (ıslah) alışmaları**
- Mutasyon**

Irkların sınıflandırılmasında;

- 1- Islah düzeyine göre sınıflama**
- 2- Coğrafik yayılma alanlarına göre sınıflama**
- 3- Verim yönlerine göre sınıflama**

Islah düzeyine göre sınıflama;

- **Islah edilmemiş yerli ırklar**
- **Kültür ırkları ve hibrid soyları**
- **Geçit ırkları**

Coğrafik yayılışına göre ırklar

İrkların kıta, ülke, yöre gözetilerek sınıflandırılması esasına dayanır. Örneğin Amerikan, Asya, İngiliz, Akdeniz tavuk ırkları gibi

Verim yönlerine göre sınıflandırma

Tavuklarda yumurta ve et, sığırlarda süt ve et, koyunlarda et, süt ve yapağı, keçilerde süt ve et vs.